

Landbruget i lokalsamfundet - kan vi lære af hollandske områdekooperativer?

I et stadig mere åbent og sammensat samfund skal landbruget både anerkende og anerkendes af samfundet (inklusive lokalsamfundet). Måske kan vi lære af hollandske erfaringer med områdekooperativer.



Professor Jørgen Primdahl
Københavns Universitet
Skov & Landskab
jpr@life.ku.dk

I de såkaldte 'gode gamle dage' – i denne sammenhæng fra 1950'erne og tilbage - var lokalsamfundet et landbrugssamfund, som både økonomisk og kulturelt var domineret af landbruget. Stort set alle landbrugsejendomme var blandede familielandbrug, og i landsbyerne havde de fleste mennesker, inklusive håndværkerne og de handlende, forbindelser til landbruget. Selv om der i mange af disse samfund ofte var indre modsætninger, var det et relativt homogent og integreret samfund, hvor der som en selvfølge blev taget fælles initiativer af alskens slags. I dag er lokalsamfundet meget mere heterogent og fragmenteret, og måske er det snarere de fælles initiativer eller 'projekter', som vi kalder dem i dag, der skaber lokalsamfundet end omvendt.

Selv om det stadig er landbrugsdriften, der grundlæggende skaber og opretholder det åbne kulturlandskab, spiller landbruget som sådan ikke nogen større – i hvert fald ik-

ke dominerende – rolle for lokalsamfundet, da næsten alle i landsbyen og de fleste på landbrugsejendommene ikke længere er økonomisk afhængige af landbruget. Alligevel er der mange forbindelser – eller 'afhængigheder' om man vil - mellem de aktive landmænd og resten af beboerne i lokalområdet. For det første påvirker landbrugsdriften som bekendt miljøet i bred forstand og dermed på godt og ondt vilkårene for alle beboere. Disse reagerer på påvirkningerne og er dermed på deres side også med til at give landmanden og hans arbejde anerkendelse eller det omvendte – modstand. For det andet er landmanden ikke alene producent – han er (normalt) også ejer af en landbrugsejendom (der er investeret i og skal overdrages til næste generation eller sælges), hvor han bor med sin familie, og hvor dagliglivet leves (se session R2 for et indlæg om landmandens syn på sin ejendom). Endelig er landmanden – som alle andre – også borger i sam-

fundet, og han er 'gennemsnitligt' et mere aktivt medlem af lokalsamfundet end andre borgere, oven i købet en borger med relativt meget jord. Som borger deltager landmanden som både 'yder' til og 'nyder' af lokalsamfundets mange aktiviteter. I alle disse tre roller – som producent, som ejer og som borger – er landmanden i kontakt med lokalsamfundet.

Fra tidligere projekter har vi på Skov & Landskab, Københavns Universitet både hentet viden om, hvordan landmanden oplever sit lokalområde, og høstet erfaringer med udvikling af metoder til lokal landskabsplanlægning med udgangspunkt i landmandens og lokalsamfundets egne værdier og ønsker til fremtiden. Selvom vi i et enkelt projekt har gennemført undersøgelser i et område, hvor lokalsamfundet var mere eller mindre brudt sammen (på grund af konkurrence om jord og almindelig chikanering af hinanden), så giver vores generelle erfaringer mange grunde til at væ-

re optimistiske, når det gælder mulighederne for at få landbrug og lokalsamfund til at fungere sammen. Der er generelt stor interesse blandt landmænd i at deltage i lokale fællesprojekter, og vi har – efterhånden i mange projekter – oplevet en stor vilje blandt landmænd til at arbejde sammen med hinanden og resten af lokalsamfundet i konkrete udviklingsprojekter, hvad enten det handler om landsbyens udvikling, nye stinet, naturpleje samt nye naturområder og grønne korridorer.

Også i udlandet udvikler der sig erfaringer med lokale fællesprojekter. Især de hollandske 'område-kooperativer' er spændende. I omkring 20 år har man i Holland haft lokale foreninger eller 'miljøkooperativer', som de blev kaldt i begyndelsen. Disse blev i sin tid dannet, fordi landbruget selv ønskede at finde sine egne lokale løsninger på de miljømål, som det offentlige i stigende grad stillede til miljø, natur og landskab. Over hele Holland har der været tale om flere hundrede foreninger, der efterhånden er samlet i større forbund. Mange af disse kalder sig i dag 'territorielle' eller 'områdekooperativer', fordi de er begyndt at arbejde med udviklingsmål for hele lokalsamfund, herunder også landsbyer, og fordi de også optager ikke-landmænd og sågar kommuner som medlemmer. Som eksempel kan nævnes 'Noardlike Fryska Wâlden' (NFW - Nordfrisiske Skovområde), der omfatter 6 lokale foreninger og seks kommuner (der er meget mindre end danske kommuner). Denne paraplyorganisation har i alt ca. 1000 medlemmer, hvoraf

ca. 750 er landmænd, og omfatter et samlet areal på omkring 60.000 ha. Området, der er meget sammensat natur- og landskabsmæssigt med et tæt netværk af gamle løvtræshegn (i alt 7000 km hegn), blev for få år siden udpeget som 'et nationalt landskab', og fra forskellige MVJ-ordninger gives der støtte til forvaltning af disse hegn. Siden foreningen startede for små 20 år siden, har det fungeret som et laboratorium i lokalt samarbejde, hvor man har udviklet lokalt tilpassede løsninger på f.eks. reduktion af kvælstofudvaskning, nye og bedre fodertyper, raffinering af gyllen, udvikling af særlige gyllespredere tilpasset de relativt smalle marker, forvaltning af hegn og meget mere. Som noget af det mest spændende forvalter man i NFW selv dele af landdistriktsprogrammet. Foreningens sekretariat ordner alt papirarbejdet for de deltagende landmænd, ligesom man har været meget aktiv i selve udformningen af ordningerne, der således er tilpasset de specielle lokale forhold, der gælder i området. I gennemsnit modtager landmændene i NFW mellem 8.000 og 10.000 euro årligt fra forskellige ordninger fraregnet de 5%, der betales til sekretariatet for administrationen. I uafhængige undersøgelser af lokale landbrug har man fundet, at NFWs medlemmer i gennemsnit belaster miljøet mindre end ikke-medlemmer. Under et besøg i oktober 2011 fortalte formanden for én af de seks lokalforeninger, at en del af de større landmænd i området, som ikke har været i foreningen på det seneste, har meldt sig ind i lyset af de kommende re-

former af landbrugspolitikken, hvor NFW sammen med andre hollandske 'område-kooperativer' har været særdeles aktive i påvirkningerne af de nye kommende regler. I øjeblikket er foreningen involveret i at påvirke linieføringen af en stor motorvej igennem dele af området samt udvikling af nye biogasanlæg, i nye samlede energiløsninger for området samt generelle områdeforbedringer herunder udvidelser af områdets stinet og rekreative faciliteter.

Umiddelbart virker de hollandske erfaringer som interessante potentielle inspirationskilder til noget tilsvarende i danske områder. Dog tror jeg ikke på, at lokalsamfundet selv kan løse alle forvaltningsopgaver i det åbne land. Grundvandsbeskyttelsen til større bysamfund er f.eks. ikke en opgave, der kan overlades til lokalsamfundet, det kræver top-down beslutninger og myndighedskasket. Men flere initiativer og opgaver end vi ser i dag kan med stor fordel overdrages til de enkelte sogneforeninger og lignende netværk. I præsentationen gives der eksempler på sådanne projekter, og der sluttes af med en slags kogebog for gennemførelse af lokale udviklingsprojekter – initieret og drevet fra lokalsamfundet selv i tæt og forpligtende samarbejde med kommunen. ■